

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОСТАНОВЛЕННЯ НЕПРАВОСУДНОГО СУДОВОГО РІШЕННЯ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна
E-mail: palyukh_1@ukr.net

Мета: сформулювати пропозиції щодо нормативної регламентації матеріальної підстави кримінальної відповідальності за постановлення неправосудного судового рішення. **Методи дослідження:** діалектичний метод, який є підґрунтям для застосування інших методів дослідження; методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції, догматичний, техніко-юридичний, які застосовувалися при аналізі статті 375 Кримінального кодексу України, що передбачала відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали, постанови; метод моделювання застосовувався при побудові проекту кримінально-правової норми, яка б установлювала відповідальність за постановлення завідомо неправосудного судового рішення. **Результати:** формулювання пропозицій до Кримінального кодексу України (проекту Кримінального кодексу України) щодо встановлення відповідальності за постановлення неправосудного судового рішення. **Обговорення:** проаналізовано зміст поняття неправосудного судового рішення; сформульовано позицію щодо доцільності використання в диспозиції відповідної норми проекту КК України термінів «незаконне», «необґрунтоване» для позначення судового рішення, за постановлення якого слід передбачити кримінальну відповідальність. Проаналізовано відповідність статті проекту Кримінального кодексу України, що передбачає відповідальність за постановлення завідомо незаконного та необґрунтованого судового рішення, принципу верховенства права (зокрема, у такому його аспекті як правова визначеність), а також принципам криміналізації. На основі проведеного дослідження висловлено позицію щодо формулювання диспозиції відповідної кримінально-правової норми.

Ключові слова: кримінальна відповідальність; незаконне судове рішення; необґрунтоване судове рішення; неправосудне судове рішення; принцип верховенства права; правова визначеність; принципи криміналізації.

Постановка проблеми та її актуальність. У проекті нового Кримінального кодексу України (далі – КК України), розробленого робочою групою з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президенті України, станом на 18 січня 2022 року виділено окрему книгу – восьму під назвою «Злочини та проступки проти правосуддя». Зважаючи на винятково важливу, центральну роль суду серед інших суб'єктів відносин щодо

здійснення судочинства, - на особливу увагу заслуговує питання про установлення відповідальності за постановлення неправосудного судового рішення.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Науковці в галузі кримінального права, які досліджували відповідальність за постановлення завідомо неправосудного судового рішення, висловлювали різні позиції щодо найбільш вдалого формулювання у диспозиції норми, перед-

баченої статтею 375 КК України, об'єктивних ознак відповідного складу кримінального правопорушення. При цьому недоліком норми, передбаченої статтею 375 КК України, на який звертали увагу вчені (П.П. Андрушко, С.В. Дідж, О.О. Дудоров, В.М. Єднак, О.М. Лемешко, О.М. Овчаренко, М.А. Погорецький), було те, що її редакція містила зазначене оціночне поняття, що утруднювало застосування цієї норми на практиці; вчені висловлювали різні позиції щодо тлумачення поняття «неправосудне судове рішення». У кінцевому рахунку через зазначене оціночне поняття, вжите у цій нормі, Конституційний Суд України своїм рішенням від 11 червня 2020 р. № 7-р/2020 визнав статтю 375 КК України неконституційною, зазначивши, що кримінальний закон у ст. 375 КК України не відповідає вимогам юридичної визначеності, ясності, недвозначності та передбачності [1]. Однак визнання неконституційною норми, передбаченої ст. 375 КК України, спричинило декриміналізацію значної частини діянь, які, як видається, відповідали критеріям криміналізації. Тому питання встановлення відповідальності за постановлення неправосудного судового рішення набуває актуальності і потребує переосмислення у контексті аналізу положень проекту Кримінального кодексу України.

Мета статті. Видається доцільним сформулювати пропозиції до редакції кримінально-правової норми про відповідальність судді за постановлення неправосудного судового рішення, які були б спрямовані на забезпечення відповідності цієї норми принципу верховенства права (зокрема, у такому його аспекті як права визначеність), а також принципам криміналізації.

Виклад основного матеріалу. У статті 8.1.1 проекту КК України встановлено відповідальність судді або слідчого судді, який постановив завідомо *незаконне* та *необґрунтоване* судове рішення (вирок, рішення, ухвалу, постанову суду або судовий наказ) [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. скасування або зміна судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді, який брав участь у його ухва-

ленні, крім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків. Таким чином, зазначена вище норма проекту КК України не в повній мірі відповідає такому принципу криміналізації як системно-правової несуперечності (тобто несуперечності іншим нормативно-правовим актам).

Крім цього, у розглядуваному контексті потрібно зазначити про положення міжнародно-правових актів, які визначають умови притягнення суддів до відповідальності за порушення ними законодавства під час виконання повноважень у судочинстві:

- судді не мають притягатися до будь-якої відповідальності у зв'язку із здійсненням ними передбачених судових функцій, *за винятком випадків умисного невиконання своїх обов'язків* (п. 22) Великої хартії суддів, прийнятій Консультативною радою європейських суддів на 11-му Пленарному засіданні (Страсбург, 17-19 листопада 2010 року) [3]; тлумачення закону, оцінка доказів та фактів суддями не повинні призводити до кримінальної, цивільної або дисциплінарної відповідальності, *за винятком випадків прямого умислу або злочинної недбалості* [курсив мій. – Л.П.] [4];

- той факт, що рішення судді може бути переглянуте, змінено чи відмінено апеляційною інстанцією не може бути підставою для відкриття дисциплінарної справи щодо судді». Підстави для дисциплінарної відповідальності судді, зокрема підстави для його/її звільнення мають бути чітко встановлені законом (Резолюція Європейської асоціації суддів стосовно ситуації в Україні в сфері дисциплінарної відповідальності суддів (Тронхейм, 27 вересня 2007 року)) [5].

Таким чином, у міжнародно-правових актах ідеться про те, що судді можуть підлягати відповідальності за *умисні діяння, а також вчинені за умов кримінальної протиправної недбалості, вчинені ними при здійсненні судочинства*. Тому у контексті таких принципів криміналізації як *міжнародно-правової необхідності і допустимості, кримінально-політичної адекватності криміналізації* (якщо говорити про останній із названих принципів криміналізації, - з метою забезпечення відповідності цих норм принципу

верховенства права в такому аспекті як правова визначеність), важливим є визначення в законі чітких підстав притягнення суддів до дисциплінарної і кримінальної відповідальності.

Водночас потрібно зазначити, що використане у диспозиції розглядуваної норми (статті 8.1.1 проекту КК України) формулювання «незаконне», «необґрунтоване» для позначення судових рішень, за постановлення яких у цій нормі встановлено відповідальність, не дає змоги провести межу між злочинами і діяннями, за вчинення яких достатньо обмежитися застосуванням до особи дисциплінарної відповідальності і які не досягають такої властивості як суспільна небезпека. Отож, використання у розглядуваній нормі проекту КК України цих термінів для позначення відповідного судового рішення не відповідає таким принципам (критеріям) криміналізації як суспільної небезпеки, системно-правової несуперечності, міжнародно-правової необхідності і допустимості криміналізації, кримінально-політичної адекватності криміналізації.

Практично всі науковці, які досліджували у контексті розглядуваного складу злочину зміст такого поняття як неправосудне судове рішення, обґрунтовано зазначали про те, що таке судове рішення є *незаконним та необґрунтованим*. Крім цього, для позначення поняття неправосудного судового рішення деякі вчені використовували таку ознаку як невмотивованість [6, с. 7; 7, с. 111]. Слід погодитися з необхідністю використання при формулюванні визначення поняття неправосудного судового рішення такі терміни як «незаконне», «необґрунтоване». Водночас інше питання, - у чому саме виявляється незаконність судового рішення, достатня для установаження за відповідне діяння найсуворішого виду юридичної відповідальності – кримінальної? Адже очевидно, що не будь-яке судове рішення, котре не відповідає вимогам законності, обґрунтованості, досягає суспільної небезпеки, а отже, повинно тягнути кримінальну відповідальність.

Ю.В. Баулін зазначив, що для кримінального права України характерною є комбінація абстрактності і казуїстичності у формуванні ознак складів злочинів. Завдання, однак, полягає в то-

му, щоб знайти «золоту середину» при описі ознак певного виду злочинної поведінки. З одного боку, необхідно ясно й чітко визначити ознаки й межі злочинної поведінки, а з другого – не допустити прогалин у криміналізації суспільно небезпечної поведінки людей [8, с. 35].

Тому видається правильним у диспозиції пропонованої норми (у ст. 7.1.1 проекту КК України) вживати замість терміну «незаконне та необґрунтоване» для позначення відповідного судового рішення – термін «неправосудне», водночас із описом тих порушень матеріального, процесуального закону, які дають підстави визначити зазначене судове рішення як неправосудне. Зокрема, доцільно в даному випадку у відповідній статті кримінального закону зазначити, які саме порушення матеріального, процесуального закону свідчать про те, що судове рішення є неправосудним, а отже, його завідоме постановлення досягає суспільної небезпеки, а отже, становить склад злочину. Як видається, про неправосудність судового рішення свідчать такі порушення закону: якщо відповідне судове рішення постановлено з умисним порушенням вимог процесуального закону, що виявляється у розгляді справи неповноважним (незаконним) складом суду, розгляді суддею (слідчим суддею, суддями) справи, яка не підсудна суду, у якому він (вони) працює, або розгляді справи, яку суддя (слідчий судді, судді) не міг розглядати у зв'язку з тим, що підлягав відводу (самовідводу); - прийняття рішення у справі без участі сторін, які не повідомлялися належним чином про дату, час та місце розгляду справи (у разі якщо таке повідомлення є обов'язковим); прийняття рішення про права і обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі; якщо судове рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у рішенні; якщо судове рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу; наявна невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи (провадження), якщо зазначені діяння призвели до неправильного вирішення справи; постановлення суддею (суддями), слідчим суддею, присяжними завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали, постанови або наказу з іншим порушенням

норм процесуального права або неправильним застосуванням норм матеріального права, якщо внаслідок цього заподіяна істотна шкода охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб.

Висновки. Таким чином, видається правильним передбачити у пропонованій нормі проекту КК України відповідальність за постановлення *неправосудного* судового рішення, тобто застосувати термін «неправосудне», водночас визначити, у чому саме виявилось порушення норм процесуального і матеріального права, які свідчать про неправосудність судового рішення. Це, як видається, дало б змогу досягнути зазначеного вище «балансу між абстрактністю і казуїстичністю» у формуванні ознак цього складу злочину і забезпечило б відповідність цієї норми такому аспекту принципу верховенства права як правова визначеність, загалом відповідність її принципам криміналізації.

Література

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України від 11 чер. 2020 р. № 7-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-20#Text> (дата звернення: 26.01.2022).

2. Текст проекту Кримінального кодексу України станом на 18 січ. 2022 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 26.08.2020).

3. Велика хартія суддів. Консультативна рада європейських суддів. Основоволожні принципи (прийнята у Страсбурзі, 17 лист. 2010 р. КРЕС (2010). *Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства*. Київ, 2015. С. 67-69.

4. План дій Ради Європи щодо посилення незалежності та неупередженості судової влади № СМ(2016)36 final (Страсбург, квітень 2016 р.). URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/plan-dijzmicnennanezaleznosti-su-9fc2c6af1d.pdf> (дата звернення: 26.01.2022).

5. Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників міністрів 13 жовт. 1994 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text (дата звернення: 26.01.2022).

6. Погорецький М.А. Кримінальна відповідальність суддів за постановлення неправосудного рішення (ст. 375 КК України). *Юридичний вісник України*. 6-12 чер. 2015 р. № 22 (1039). С. 6-7.

7. Андрушко П.П. Проблемні питання кримінальної відповідальності судді (суддів) за постановлення завідомо неправосудного рішення та підстав і порядку повідомлення судді про підозру у вчиненні злочину, склад якого передбачений ст. 375 КК. *Часопис цивільного і кримінального судочинства: науково-практичний юридичний журнал*. 2015. № 4(25). С. 73-115.

8. Баулін Ю.В. Сучасне кримінальне право України: підсумки, тенденції, перспективи розвитку. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В.І. Борисов та ін. Харків: Право, 2012. Вип. 23. С. 29-42.

References

1. Rishennja Konstytucijnogho Sudu Ukrajinu u spravi za konstytucijnym podannjam 55 narodnykh deputativ Ukrajinu shhodo vidpovidnosti Konstytuciji Ukrajinu (konstytucijnosti) statti 375 Kryminaljnogho kodeksu Ukrajinu vid 11.06.2020 r. № 7-r/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-20#Text> (data zvernennja: 26.01.2022).

2. Tekst projektu Kryminaljnogho kodeksu Ukrajinu stanom na 18.01.2022. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (data zvernennja: 26.08.2020).

3. Velyka khartija suddiv. Konsuljtatyvna rada jevropejsjkykh suddiv. Osnovopolozhni pryncypy (pryjnjata u Strasburzi, 17 lystopada 2010 roku KRJeS (2010). *Jevropejski ta mizhnarodni standarty u sferi sudochynstva*. Kyjiv, 2015. S. 67-69.

4. Plan dij Rady Jevropy shhodo posylennja nezalezhnosti ta neuperedzhenosti sudovoji vlady № СМ(2016)36 final (Strasburgh, kvitenj 2016 r.). URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/plan-dijzmi>

cnennanezaleznosti-su-9fc2c6af1d.pdf (data zvernennja: 26.01.2022).

5. Rekomendacija № (94) 12 «Nezalezhnistj, dijevistj ta rolj suddiv» (ukhvalena Komitetom Ministriv Rady Jevropy na 518 zasidanni zastupnykiv ministriv 13.10.1994 r.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text (data zvernennja: 26.01.2022).

6. Poghoreckyj M.A. Kryminaljna vidpovidalnistj suddiv za postanovlennja nepravosudnogho rishennja (st. 375 KK Ukrainy). *Jurydychnyj visnyk Ukrainy*. 6-12 chervnja 2015 roku. № 22 (1039). S. 6-7.

7. Andrushko P.P. Problemni pytannja kryminalnoji vidpovidalnosti suddi (suddiv) za postanovlennja zavidomo nepravosudnogho

rishennja ta pidstav i porjadku povidomlennja suddi pro pidozru u vchynenni zlochynu, sklad jakogho peredbachenyj st. 375 KK. *Chasopys cyvilnogho i kryminalnogho sudochnstva: naukovo-praktychnyj jurydychnyj zhurnal*. 2015. № 4(25). S. 73-115.

8. Baulin Ju.V. Suchasne kryminaljne pravo Ukrainy: pidsumky, tendenciji, perspektyvy rozvytku. *Pytannja borotjby zi zlochynnistju: zb. nauk. pr. / redkol.: V.I. Borysov ta in.* Kharkiv: Pravo, 2012. Vyp. 23. S. 29-42.

Lidiia Paliukh

RESPONSIBILITY FOR RULING ON A DELIBERATELY UNFAIR COURT DECISION IN THE CONTEXT OF CRIMINAL LEGISLATION REFORM

Ivan Franko National University of Lviv
University str., 1, 79000, Lviv, Ukraine
E-mail: palyukh_1@ukr.net

Purpose: to formulate proposals on the normative regulation of the material basis of criminal liability for the ruling on a deliberately unfair court decision. **Research methods:** dialectical method, which is the basis for the application of other research methods; methods of analysis, synthesis, deduction, induction, dogmatic, technical and legal, used in the analysis of the rule under Article 375 of the Criminal Code of Ukraine, which provided for liability of judge for the ruling on a deliberately unfair sentence, decision, ruling, resolution; the modeling method was used in the construction of the draft criminal law, which would establish responsibility for the ruling on a deliberately unfair court decision. **Results:** formulation of proposals to the Criminal Code of Ukraine (draft Criminal Code of Ukraine) to establish liability for a ruling on a deliberately unfair court decision. **Discussion:** the content of the concept of unfair court decision has been analyzed; a position was formulated on the expediency of using the terms «illegal», «unfounded» in the disposition of the relevant norm of the draft Criminal Code of Ukraine to denote a court decision, for the decision of which criminal liability should be provided. The author has been analyzed the compliance of the article of the draft Criminal Code of Ukraine, which provides for liability for ruling on a deliberately illegal and unfounded court decisions, to the principle of the rule of law (in particular, in its aspect as legal certainty), as well as to the principles of criminalization. On the basis of the conducted research the position on formulation of the disposition of the corresponding criminal law norm is expressed.

Key words: criminal liability; unfair court decision; illegal court decision; unfounded court decision; principle of rule of law; legal certainty; principles of criminalization.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2022